

Búcsú Láng Gusztávtól (1936–2025)

Az ELTE Savaria Egyetemi Központ Magyar Irodalomtudományi Tanszékének közössége mély megrendüléssel búcsúzik Láng Gusztáv irodalomtörténészről, a magyar irodalom kiemelkedő tudósától, a romániai magyar irodalom egyik legjelentősebb értelmezőjétől, a transzilvanizmus szellemi hagyományának következetes ápolójától, egykori tanszékvezetőtől, tanártól, pályatárstól és szellemi példaképtől.

Láng Gusztáv életének 89. évében, 2025. április 12-én, a Vas megyei Táplán-szentkereszten hunyt el, épp a költészet napjának éjszakáján. Halálhíre gyász a határainkon túl is, hiszen két hazában, két világ mezsgyéjén élt és alkotott hosszú élete végéig.

Budapesten született 1936. június 12-én, de életpályáját, gondolkodását, értékrendjét Erdély formálta. Szatmárnémeti középiskolás évei után a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen szerzett magyar szakos tanári diplomát 1958-ban. Pályáját mint szerkesztő az Állami Irodalmi és Művészeti Kiadónál kezdte, majd 1959-től a kolozsvári egyetem magyar tanszékén tanított, közel huszonöt éven át. 1967-től a 20. századi magyar irodalom meghatározó előadója volt, a korszak egyik legmegbízhatóbb és legérzékenyebb értelmezője. 1984-ben Magyarországra települt, az *Életünk* folyóiratnál kapott szerkesztői állást, Szombathelyen folytatta ítései és tudományos munkáját, majd a Magyar Irodalom Tanszék vezetésével bízták meg a Berzsényi Dániel Főiskolán (ma ELTE Savaria Egyetemi Központ), ahol változatlan elkötelezettséggel, figyelemmel, nyitottsággal oktatott. 2006-ban nyugdíjazták. 1956-tól viszonylag rendszeresen közölt irodalomkritikai és -történeti cikkeket, tanulmányokat. 1963-tól tagja volt a Romániai Írók Szövetségének, 1984-től pedig a Magyar Írószövetségnek és az Irodalomtörténeti Társaságnak. 1995-ig a Magyar Írószövetség Nyugat-magyarországi csoportjának titkári tisztségét töltötte be.

Tudományos munkássága megkerülhetetlen a romániai magyar irodalom kutatásában. Kántor Lajossal közösen írt műve, a *Romániai magyar irodalom 1945–1970*, a népszerű „Kántor–Láng” kiadvány, a kisebbségi magyar irodalom első átfogó történeti feldolgozása volt – egy irodalomtörténet és identitástörténet egyaránt, melyben erőteljes kánonreformot hajtottak végre egy olyan korban, amikor ezt a szót még nem is ismerték. Egy olyan nemzedéket emeltek be az irodalom történetébe, amely egy korszak (át)alakítójává vált: többek közt Szilágyi Domokos, Kányádi Sándor, Páskándi Géza, Bálint Tibor, Szabó Gyula kerültek be általuk az irodalom főáramába. Ennek a tekintélyes összefoglalásnak a folytatásaként jelent meg Láng Gusztáv újabb szintetizáló munkája: a *Száz év kaland – Erdély magyar irodalmáról 1918–2017* (2018). A száz év erdélyi irodalmi folyamatait, azok figyelemre méltó

mozzanatait vizsgáló írások nem a következetes rendszerezés igényével, hanem az érték felmutatásának céljából születtek. Egyik legnagyobb hatású monográfiáját Dsida Jenő költészetéről írta *A lázadás közjátéka. Dsida – tanulmányok* (Szombathely 1996), majd *Dsida Jenő költészete* (2001), *Dsida Jenő költészete 2.* bővített kiadás (2021) címmel, amelyről így nyilatkozott: „egy irodalomtörténeti trófeát tartok sajátomnak: azt, hogy Dsida ott van ma már a kanonizált szerzők közt a magyar líra történetében.” Írásai gyakran világították be az elfeledettek, mellőzöttek, nehezen megközelíthetők életművét – Gulácsy Iréntől Páskándi Gézáig, Székely Jánostól Panek Zoltánig.

A transzilvanizmus értékeit méltósággal képviselte. Egyik utolsó interjújában hangsúlyozta, hogy „a transzilvanizmus nemcsak válasz volt az identitásválságra, hanem emlékeztető is arra, hogy Erdély történetét három nép alkotta meg – magyar, román és szász.” És hogy az irodalom mindig több, mint önzonosság: kapcsolat és átjárás is.

Egy egész nemzedék őrzi emlékét Erdély-szerte. Láng Gusztáv nemcsak tanította, hanem élte is az irodalmat. Számára az értelmezés nem értekezés volt, hanem párbeszéd. Aki egyszer hallotta, hogyan beszélt Móriczról, Dsida Jenőről vagy Jékely Zoltánról, az tudja: ő nem „magyarázta” a szerzőket – hanem jelenléte hozta őket. Bármerre járt, szavait áhítattal, lelkesülten hallgatták, mindenütt óriási tisztelet övezte, egy-egy továbbképzés, találkozó alkalmával köteteit százzámra vásárolták.

Irodalomkritikusi hitvallásának és elemző-értelmező módszerének egyaránt jellemzője volt az egyetemes összefüggésben láttatás igénye: „Tévedés azt hinni – írta –, hogy a kritika lényege művek méricskélő megítélése: kritikus az, aki bár egyetlen könyv ürügyén egy egész irodalom, az egész közízlés fölött ítélkezik a történelmi idő, az újat teremtő változás nevében.” S ugyanilyen tág kitekintéssel járt el, ha csak egy versről beszélt, bejárta hallgatóságával az adott alkotó életpályáját, egy egész korszak történetére világított rá.

Sokak pályaindulását, sorsát meghatározta a Láng Gusztávval való találkozás, a szombathelyi kollégák közül két irodalomtörténész: Fűzfa Balázs és Barták Balázs iránymutató mestere volt a tanár úr, akinek személyisége, irodalomfelfogása olyan példát adott, amelyhez azóta is igazodni érdemes. „Vannak mondatok, amelyeknek világot megnyitó erejük van – nyilatkozta Fűzfa Balázs. Ilyen volt számomra a Dsida-kötetet indító sor: >>Talányos, sokszólamú vers a Dsida-alkotás<<–, amely nagy felismerésekhez, értelmezői magatartásom kialakításához vezetett.” A mindennél erősebb szellemi kötődést mutatja, hogy Fűzfa Balázs élményközpontú modellhez készített tankönyveiben Láng tanár úr gondolatai szolgálnak mottóul: „Mihez kezdjen [...] a modern író a fölöslegessé vált hitével, hogy létezik olyan emberi igazság, amelyik végül is egyensúlyba hozza erény és bűn, jószág és gonoszság nagyon is szabálytalanul billegő mérlegét? Be kell látnunk: az igazságosztó gondviselés hajdani hite nemcsak vakhit volt, hanem olyan mítosz, amellyel az ember megpróbálta helyreállítani világa emberségének szakadatlanul felbomlással fenyegető értékrendjét, s amióta ez értékek fölött nem őröködik emberfeletti hatalom, az irodalom állandó

feladatként kénytelen vállalni az örökös lepillantást abba a szakadékba, amely az erkölcsi harmónia vágya és a diszharmóniában vonagló valóság között tátong!” „Volt kor, hogy a költő azért jaidult, mert >>a mindenséget vágyta versbe venni<<, de sohasem jutott túl önmagán. A mai költőt mintha az ellenkező sors sújtaná; versbe vette a mindenséget a lóherevirágtól a galaktikáig – de a végtelennel ölelkező érzések mögött ott a szorongás: vajon eljut-e önmagához?”

Barták Balázs Láng Gusztáv szemléletformáló szerepére hívja fel a figyelmet, kiemelve, hogy magabiztossággal igazodott el az irodalmi folyamatok, trendek, tendenciák, irányok és szerzők rengetegében: „Romániában a nyelvi kapcsolatok miatt a francia orientációjú filozófiai, irodalomelméleti és szépirodalmi művek szinte azonnal hozzáférhetőek voltak eredetiben vagy fordításban, míg nálunk ezen a téren is erős megkésetttség s olykor az elhallgatás volt jellemző. Így aztán Láng Gusztávval együtt a kortárs irodalomtudományi irányzatok és szerzők is megérkeztek Szombathelyre, ami radikális szemléletváltáshoz vezetett. Ennek is köszönhető, hogy Magyarországon – Pécs mellett – Szombathelyen jelent meg először külön tantárgyként, magas óraszámú eredetkontextus elméletekkel szemben kibontakozó, befogadóközpontú nézőpontok oktatása a magyartanárok felsőfokú képzésének mintatanterveiben, amit azóta az ország valamennyi intézménye átvett.”

Láng tanár úrnak rendkívüli tehetsége volt ahhoz, hogy magához emelje, saját gondolatmenetére ösztönözze azt, akivel párbeszédet folytatott. A gondolataira rácsodálkoztunk, akkor is, ha hallgattuk, ha olvastuk. Erős értékrendje volt. Sztoikus alkata mindazokkal szembeállította, akik megfellebbezhetetlen igazságokat akartak kimondani, mert Ő maga volt a visszafogottság, a racionalitás, a józan érvelés. Jellegzetesen csillogó szeme, huncut mosolya, finoman szarkasztikus, humoros megjegyzései mindannyiunkban élnek. A medencés anekdotát sokan ismerik: amikor egy félixfürdői konferencia szünetében nem abban a medencében jelent meg, ahol várni kellett volna – „egy másikban terült el teljesen nyugodtan”, és mint utóbb elmondta, ő ott is ugyanúgy gondolkodott. Mert számára a gondolkodás tényleg független volt – ahogy az irodalom is. „Mi más az irodalom feladata, mint az, hogy az abszolútum tükrét tartsa az élet folyamatos relativitása elé? Mert relatív érték is csak az, ami valamivel, akár csak hajszálnyival is, de közelebb visz az abszolútumhoz.” Ez a mondat nemcsak esztétikai hitvallás, hanem morális iránytű is volt számára – és számunkra is. Mert ő úgy olvasott, úgy tanított, úgy értelmezett, hogy a legapróbb, legesendőbb részletben is az egyetemes értelmet kereste. Az abszolútum nyomát a viszonylagosságban.

Sokat tanultunk tőle. Alkotó szellem volt, világot teremtett maga körül. Nemcsak irodalomtudományt művelt, hanem emberséget, arányérzéklet, mértéket. Emellett szeretett finom ételeket főzni, kirándulni, gombászni, horgászni és sakkozni. Tizen-négy éves kora óta játszmaikat gondolt végig, ha kellett, fejben sakkozott, de legfőbb és „kinőhetetlen” hobbija az irodalom, az olvasás maradt. Amikor 2024 júliusában utolsó alkalommal tartózkodott egykori kollégái körében egy kerti mulatság során, egy fiatal munkatársunkkal fejben rekonstruálták Alexandr Alexandrovics Aljechin

egyik legendás partiját. Az egész jelenet olyan volt, mintha az íróasztalánál ülve fogalmazott volna egy tanulmányt.

Munkásságát számos elismeréssel jutalmazták, többek között József Attila-díjjal (2003), a Magyar Érdemrend lovagkeresztjével (2016), a Cs. Szabó László-díjjal (2018), és E-MIL (Erdély Magyar Irodalmáért) Alapítvány „Hídverő” gyűrűje (ez utóbbit olyan magyarországi kritikusok kapják, akik jelentősen hozzájárultak az erdélyi irodalom itthoni népszerűsítéséhez) nagydíjat is kapott (2019).

A szombathelyi magyar tanszék különösen nagy hálával és tisztelettel őrzi Láng Gusztáv emlékét. Olyan személyiség volt, aki megőrzött valamit abból a humán értelmiségi ethosból, amit oly sokan csak utólag értünk meg. Irodalomszemléletének nyitottsága, kutatói módszereinek és esztétikai ítéleteinek szigora és következetessége, széles, a társművészeteket és társtudományokat is átfogó látóköre, a magyar irodalomra nemzetközi összefüggéseiben tekintő európaisága, tudósi és emberi tartása pályájának konszenzuális értékei.

Emlékét és szellemi örökségét megőrizzük.

Nyugodj(on) békében, Guszti Bácsi!

Dsida Jenő ismert verssoraival búcsúzunk:

A SÖTÉTSÉG VERSE

Ó, virrasztások évszaka!
Vastagon fog a tinta, zordul.
A rozsdalevű éjszaka
már hatkor a kertekre csordul:
Reves fák nyirka folydogál
s te arra gondolsz: mennyi évéd
van hátra még? Jaj meg-megáll
a láb, mert fél, hogy sírba téved.
...Mondd, kissé mártottál-e már
hófehér cukrot barna lébe,
egy feketekávés pohár
keserű, nyirkos éjjelébe?
S figyelted-e: a sűrű lé
mily biztosan, mily sunyi-resten
szivárog, kúszik fölfelé
a kristálytisza kockatestben?
Így szivódik az éjszaka
beléd is, fölfelé eredve,
az éjszaka, a sír szaga
minden rostodba és eredbe,
mígnem egy lucskos, barna esten
az olvadásig itat át,
hogy édesítsd valamely isten
sötét keserű italát.

AZ ELTE SAVARIA EGYETEMI KÖZPONT
MAGYAR IRODALOMTUDOMÁNYI TANSZÉKE NEVÉBEN
CZETTER IBOLYA TANSZÉKVEZETŐ